

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

BRNO 1975

HROBY ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ V PŘEROVĚ

/ okr. Přerov /

Marie J a š k o v á, Vlastivědný ústav, Přerov

Na Horním náměstí v Přerově probíhají v současné době stavební práce, jimiž se sleduje regenerace celého tzv. Horního města kolem zámku a kostelíka sv. Jiří. Při přípravných pracích pro rekonstrukci podloubí u domu čp. 21 /majitel Antl/ zachytili v květnu 1974 pracovníci Skupiny pro údržbu a rekonstrukci památek při Vlastivědném ústavu v Přerově lidskou lebku. Provedli jsme ihned zjišťovací výzkum v právě odkrytém prostoru a vyzvedli jsme poškozenou lebku a náušnice, jimiž byla zemřelá vybavena. Stavební práce byly na tomto místě přerušeny, aby mohl být proveden řádný výzkum, k němuž došlo v červnu a červenci.

Zkoumaná plocha byla vymezena základovým zdívkem domu čp. 21 a základy pilířů bývalého podloubí tohoto domu. Měla tvar téměř pravidelného obdélníku a měřila od severu k jihu 465 cm, od východu k západu 530 cm. Byla rozdělena na 4 sektory a prozkoumána do hloubky 180 - 210 cm, kde již bylo souvislé podloží, vytvořené travertinovým blokem. Tento blok se rozprostíral v jihovýchodní části sondy již v hloubce 20 - 50 cm pod dlažbou bývalého podloubí a vyplňoval na této úrovni téměř celý sektor B. Ostatní úseky /sektor A, C, D/ vyplňoval do hloubky 50 cm náspv, vytvořené směsí hlíny, úlomků malty, cihel, omítky, kamenů a zlomků polévaných nádob a kachlí. Pod touto vrstvou byly v sektoru A a v části sektoru C namořeny silně zvětřalé travertinové úlomky promísené hlínou a kamením, zhruba do hloubky 70 - 80 cm. V obou sektorech se na této úrovni místy objevovalo souvislé travertinové podloží, vytvořené oním velkým blokem; na ostatní ploše obou sektorů sahala vrstva zeminy, velmi chudá na nálezy, až do hl. 180 cm, kde dosáhla opět travertinového podloží. V sektoru D a v jihozápadní části sektoru C se táhla do hl. 75 - 85 cm tmavá hlína, která obsahovala velké množství úlomků keramiky se žlutou, zelenou a hnědou polevou, zlomky bez glazury, úlomky kachlí s polevou i nepolévaných, zdobených rostlinnými ornamenty i bez výzdoby, kousky skla, železné hřebíky, části železného držadla a okutí vědra, poměrně značné procento zvířecích kostí a malé množství úlomků keramiky hradištního rázu. Následující vrstva přinesla již jen nepatrné procento zlomků s glazurou, ale zato značné množství úlomků hradištní keramiky, mezi nimi i části velké zásobnice a dno nádoby se čtvercovou značkou. Byly zde i zvířecí a ptačí kůstky a srnčí parůžky. V této vrstvě byly slabě znatelné dvě hrobové jámy; obě měly směr SV-JZ. První byla těsně u základů západního pilíře podloubí a druhá souběžně s ní ve vzdálenosti 60 cm k východu, mírně předsunuta k JZ. Sytě hnědá hlína obsahovala jen málo úlomků hradištního rázu, které však sotva pocházejí z nějaké dřevěné konstrukce v hrobech. Po vyzvednutí koster byl sektor D prokopán až na travertinové podloží v hl. 180 - 210 cm.

Hrobová jáma č. 1 byla dlouhá 195 cm a široká 65 cm, dno bylo v hl. 140 cm. Kostra ženy byla obložena plochými, nesterjné velkými travertinovými kameny. Spočivala na zádech, hlava směřovala k JZ, paže byly uloženy podél těla, nohy nataženy vedle sebe. Lebka z této jámy byla zachycena v květnu. Tehdy byla vyzvednuta lebka bez spodní čelisti. Pozorovali jsme přitom, že kalvarium je posunuto a pootočeno v pravém úhlu k mandibule, kterou jsme ponechali na místě. V květnu jsme však vyzvedli 2 zlaté náušnice, které ležely po levé straně lebky, 1 bronzovou náušnici, jež byla přilepena k spánku a další zlatou náušnici, která byla pod lebku. Čtvrtou zlatou náušnici jsme našli až při výzkumu v červnu v hlíně nad pravým ramenem. Po pravé straně pánve jsme tehdy našli ještě železný nožik.

Druhá hrobová jáma měla rozměry 205 x 70 cm, dno vhloubce. 135 cm. Také v druhém hrobě byla pochřena žena. Byla uložena na zádech s hlavou k JZ a obložena opět kameny. Hlava byla nakloněna k levému rameni, levá ruka natažena podél těla, pravá položena přes pánve; nohy byly vedle sebe. Zemřelá měla 2 stříbrné náušnice. Jedna ležela u levého spánku, druhá byla zapadnuta do lebeční dutiny. Mezi kůstkami pravé ruky byly zlomky bronzových plíšků.

Všechny čtyři zlaté náušnice z hrobu č. 1 patří ke šperkům byzantsko-orientálního rázu, k typu náušnic s oboustranným hrozníčkem /Bl 2c/. Průměr dolních obloučků je 10 - 11 mm, váha jednotlivých náušnic je 0,90 g, 1,07 g, 1,10 g, 1,15 g. U tří náušnic jsou oba obloučky z drátu okrouhlého průřezu, u jedné je dolní oblouček z drátu čtyřhranného průřezu. Na koncích všech je prstenec. Klasovitě hrozníčky jsou provedeny v granulaci; u jedné náušnice je část hrozníčku ulomena. Bronzová náušnice má horní oblouk z okrouhlého drátu, spodní / Φ 13 mm/ má na koncích prstenec a je zdoben zrněným filigránem /typ Bl 3b/. Hrozníček je klasovitý, oboustranný. Horní oblouk je přelomen a odlomen od spodního. Železný nožik je silně oxidován a jsou na něm zbytky dřevěné pochvy. Je dlouhý 9 cm a široký 1 cm, řap je zkosen, čepel má rovný hřbet, ostří je obloučkovitě zvednuto.

Stříbrné náušnice z druhého hrobu patří rovněž ke šperkům byzantsko-orientálního rázu, k typu náušnic se 6 košíčky /Bill 1/. Jedna má Φ 15 mm, dobře dochovaných 5 košíčků a jen zčásti 6. košíček. Dva středové košíčky jsou ukončeny prstencem a velkým zrnem. Druhá má Φ 13 mm, má dochovány 3 košíčky, další dva značně poškozené a jeden ulomen. Zlomky bronzových plíšků nesou stopy ryté výzdoby a pocházejí pravděpodobně z prstenu se štítkem.

Analogie k nálezu z Horního náměstí v Přerově lze najít nejbližze v předmětech ze středohradištních hrobů, objevených v Chremčkově zahradě v Předmostí M. Křížem v letech 1894-1895. Náušnice nalezené v dvou hrobech v Přerově ukazují, že na dnešním Horním náměstí existovalo slovanské pohřebiště na sklonku 9. nebo počátkem 10. st. Toto zjištění má značný význam pro historii Přerova, protože podle písemných dokladů se vždy uvádí, že v prostoru Horního náměstí vzniklo hradisko až kolem poloviny 11. stol. Podle vybavení hrobů lze nyní usuzovat, že v jejich blízkosti bylo významné hradisko již ve střední době hradištní. Pro ověření této domněnky se bude pokračovat ve výzkumu na Horním náměstí v příštích letech, v souladu s postupem prací na obnově historického jádra města.

Mittelburgwallzeitliche Gräber in Přerov /Bez. Přerov/. Bei Bauherrichtungen im Hause Nr. 21 auf dem Oberen Platz in Přerov hat man ein Grab aus der mittleren Burgwallzeit erfasst. Bei der Grabung deckte man noch ein weiteres Grab ab. In beiden waren Frauen bestattet, beide Skelette waren von Travertinesteinen umgeben, sie waren in Strecklage mit dem Kopf nach SW orientiert. Die Frau im 1. Grab hatte 4 goldene Ohrgehänge mit beiderseitiger Traube und 1 bronzenes Ohrgehänge ebenfalls mit beiderseitiger Traube und mit verziertem unterem Bügel. Bei der rechten Hand hatte sie ein eisernes Messer. Im zweiten Grab war die Frau mit 2 silbernen Ohrgehängen mit 6 Körbchen /das eine Ohrgehänge hatte 1 Körbchen abgebrochen/ und mit dem Bruchstück eines bronzenen Fingerringes ausgestattet. Der Fund der Gräber beweist, dass auf dem Oberen Platz in Přerov eine slawische Besiedlung am Ende des 9. Jahrhunderts oder zu Beginn des 10. Jahrhunderts existierte.

ROSTLINNÉ ZBYTKY Z VELKOMORAVSKÉ SÍDLIŠTNÍ VRSTVY VE ŠLAPANICÍCH

/ okr. Brno - venkov /

František Kühn, Vysoká škola zemědělská, Brno

V červenci 1974 byla při kopání vodovodu ve Šlapanicích odkryta asi 15 m jižně od muzea v hloubce 170 - 175 cm pod dnešním povrchem šedá, popelovitá sídlištní vrstva asi 3 cm silná. Byla proříznuta v šířce 40 - 50 cm. Obsahovala drobné střepy, přeslen, skleněný korálek, uhlíky z dubového dřeva /Quercus sp./ /1/, zuhelnatělé obilky a semena a drobné kůstky. Pod uvedenou sídlištní vrstvou byla hlína s roztroušenými uhlíky, nad ní okrový jíl 1 - 2 cm silný, který překrývala tmavá hlína. Na podzim 1974 byla v bezprostředním sousedství při výkopu pro kanalizaci pro stavbu nové školy zachycena další část této sídlištní vrstvy, rovněž se střepey.

Keramické zlomky jsou drobné. Pouze tři mají výzdobu a to jeden jednoduché horizontální rýhy, druhý drobnou, ostře rytou vlnici, třetí dvě široce ryté, jednoduché vlnice mezi horizontálními rýhami. Dvojkoničný přeslen je zhotoven z jemně zrnitého materiálu, jeho hladký povrch má šedohnědou barvu. Střepey, přeslen i drobný, modrý, koláčkovitý skleněný korálek datují sídlištní vrstvu do 9. století, do doby velkomoravské /2/.

Z asi 10 kg odebraného zuhelnatělého materiálu s příměsí zeminy bylo přesetím a přebráním částí nad 0,6 mm velikosti pod lupou a pod binokulárním mikroskopem vybráno 5,60 g zuhelnatělých obilek a semen. Některé obilky jsou snáčkutné. Semena jsou často poškozená, často bez oplodí nebo osemení. Materiál obsahuje dosti malých obilek /zadiny/. U údajů velikosti /délka, šířka, tloušťka/ je v závorce udán počet změřených semen. U variabilního materiálu jsou udány hraniční hodnoty.

- obilí :

- pšenice dvouzrnka, *Triticum dicoccon*, 30 obilek, prům. velikosti 4,83 x 2,6 x 2,7 mm /3/, a jedna úzká obilka z jednokvětého klásku 4,2 x 1,5 x 2,0 mm. V materiálu bylo 7 jednostranných zlomků "vidliček" pšenice dvouzrnky, a jedna úzká vidlička asi z jednozrnitého klásku pš. dvouzrnky o šířce 1,5 mm.
- pšenice obecná, *Triticum aestivum*, 12 obilek 4,1 x 2,55 x 2,2 mm /2/, a jeden zlomek plevy.
- žito, *Secale cereale*, 5 zlomků obilek s klíčky, ? x 1,3 x 2,0-2,6 mm, a dva zlomky vřeten klasů o šířce 1,5 a 1,1 mm.
- ječmen obecný víceřadý, *Hordeum vulgare* conv. *vulgare*, 3 obilky, úzká, nesouměrná zrna, 6,55 x 1,9 x 1,65 mm /2/, a jeden článek vřetena klasu s basemi klásků 2 mm široký. Asi pluchatý ječmen.
- ječmen dvouřadý, *Hordeum vulgare* conv. *distichon*, 60 obilek, z toho je velký podíl drobných obilek. Ječmen byl pluchatý, na některých obilkách jsou zbytky pluch. 6,06 x 2,83 x 2,52 mm /8/. Jedna obilka je krátce soudkovitá, ani sněťivá /*Tilletia*?/, 2,7 x 1,4 x 1,4 mm.
- oves setý, *Avena sativa*, 50 obilek /nahých, původně pluchatých/, 6,85 x 2,05 x 1,83 mm /4/, a dvě base pluch se stopečkami. Pro výskyt o. hluchého /*A. fatua*/ nejsou důkazy.
- proso, *Panicum miliaceum*, 378 nahých obilek, velikostně a tvarově nevyrovnaných, často malých, 1,1 - 1,6 - 2,2 x 0,8 - 1,4 - 1,8 x 0,6 - 1,1 - 1,6 mm /27/, v několika případech s drobným zbytkem plušky.
- mohár /*Setaria italica* v. *germanica*, 4 obilky, 1,8 x 12,3 x 1,0 mm /4/. Klíček je dlouhý, pupek úzký.

- Ostatní, zejména plevelné a rumištní rostliny :

- jedna miskovitá plodnice houby 1,2 mm široká.
- 6 hlízek hub neurčitých tvarů, zhruba 2 x 1 mm velké.
- pryskyřník plazivý, *Ranunculus repens*, necelá nažka.
- mák vlčí, *Papaver rhoeas*, 2 semena 1,05 - 1,2 x 0,8 x 0,6 mm /2/.
- zemědým *Vaillantův*?, *Fumaria vaillantii*, 5 semen, jen jedno s oplodím, 1,28 x 1,2 x 1,15 mm /4/.
- kopřiva dvoudomá, *Urtica dioica*, 2 nažky 1,7 x 0,9 x 0,5 mm /2/.
- k. žahavka, *U. urens*, 11 nažek, 1,75 x 1,3 x 0,5 mm /3/.
- ptačinec žabinec, *Stellaria media*, 3 semena, 1,3 x 1,3 mm.
- písečnice douškolistá?, *Arenaria serpyllifolia*, 4 semena 0,7 - 0,9 x 0,7 - 0,9 x 0,6 mm.
- knotovka bílá, *Silene alba*, 2 semena, 1,2 x 0,95 x 0,7 mm /2/.
- k. noční, *S. noctiflora*, 6 semen, 1,05 x 0,95 x 0,7 mm /6/.
- kravinec obilní?, *Vaccaria hispanica*, 1 semeno bez osemení, 2,3 x 1,6 x 1,5 mm.
- silenkovité blíže neurčené, *Silenaceae*, 4 semena, 1,0 x 1,5 x 0,7 - 1,0 x 0,5 - 0,7 mm.
- šrucha zelná, *Portulacca oleracea*, 1 semeno.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1974

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík

Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhový

Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá

Kresby : doc. dr. B. Klíma, A. Životská

Na titulním listě : stříbrná spona z doby stěhování národů ze Šakvic

Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně

Evidenční číslo : ÚVTEI-73332

Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejné